

Bilag 17. Askepot var en luder

Askepot var en luder

I år fejres det, at Brødrene Grimms eventyr lever i bedste velgående, 200 år efter at førsteudgaven udkom. Ikke mindst til glæde for generationer af børn. Men i ønsket om at glæde børnene med prinser og prinsesser er noget gået tabt: de psykologiske splittelser, de fascinerende grusomme detaljer og de seksuelle undertoner

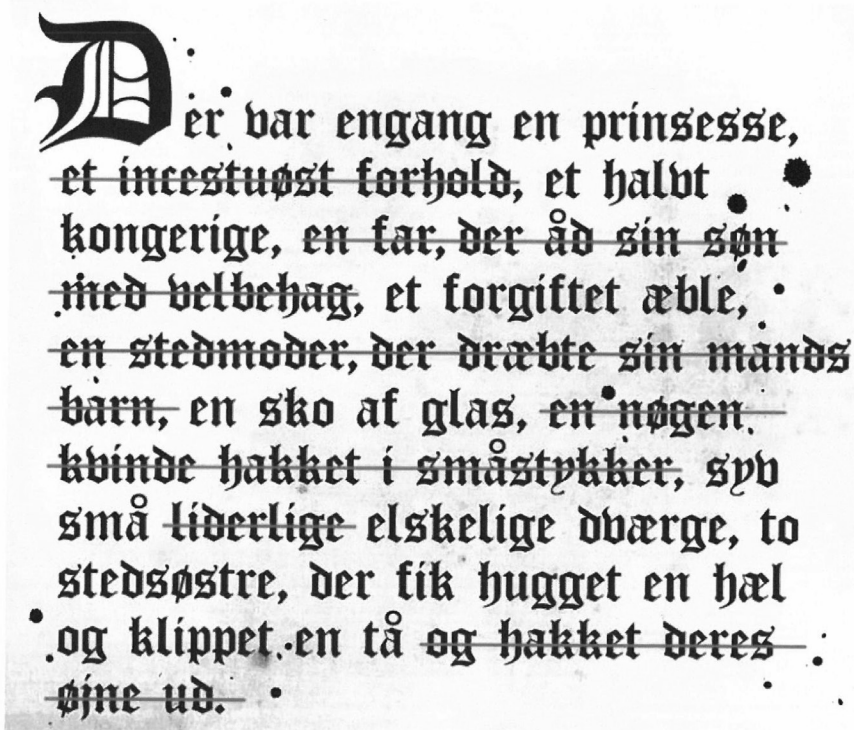

Illustration: iBureauet

1. februar 2013

Skrevet af: Anita Brask Rasmussen

Der var engang en jæger, der blev beordret til at følge Snehvide ud i skoven og dræbe hende, fordi hendes stedmor var misundelig på hendes skønhed. Det husker du nok. Og du husker måske også, at han forbarmede sig over hende. Han kunne ikke gøre det.

Men husker du, at han skar lunge og lever ud af et vilddsvin og bragte det til dronningen som bevis på Snehvides død?

Og hvad med sætningen: »Kokken måtte koge dem i salt, og den ondskabsfulde kvinde spiste dem i den tro, at det var Snehvides lunge og lever«?

Brødrene Grimm bliver i år fejret i Tyskland i anledningen af 200 året for udgivelsen af *Kinder- und Hausmärchen*.

I Danmark kendt som *Grimms Samlede eventyr*, der udkom første gang i 1821. Mange af eventyrene er verdensberømte og har klassikerstatus i dag: *Askepot*, *Rødhætte*, *Hans og Grete*, *Snehvide*, *Tornerosen*, *Rapunsel* og så videre. Men de moderne versioner har ikke meget med Brødrene Grimms eventyr at gøre. Det fortæller Knud Wentzel, der er lektor i litteratur og blandt andet forsker i folkeeventyr ved Københavns Universitet:

»Eftertiden har ændret eventyrene, så de er blevet mere børnevenlige.

Disneys *Snehvide* er for eksempel tilpasset moderne borgerbørn, hvor det skal være så ufarligt som muligt. Man har rensat ud i det grumme, i incesteventyrene, i de barske detaljer og de seksuelle antydninger og så videre. Når det kommer til stykket, så er der jo kun en 10-15 eventyr ud af samlingen på 200, som er blevet hit og udgives gang på gang på gang og versioneres. For eksempel er der ikke mange versioner af *Askepot*, hvor søstrene ender med at få øjnene hakket ud. Men det gør de jo faktisk. Eventyrene er tilpasset sådan en sødsuppeforestilling om børn. Det er i sig selv meget kedeligt – også for børnene,« siger Knud Wentzel.

Han ærgrer sig over, at man i dag betragter eventyr som noget, der henvender sig til børn. For det er der vitterligt nogle af dem, der ikke gør, mener han. Og den side af eventyrene går tabt i ønsket om ikke at skræmme børnene.

Sidste år udgav Forlaget Carlsen to forskellige samlinger af Brødrene Grimms eventyr: *Eventyr for drenge* og *Eventyr for piger*. Til pigerne var der prinser og prinsesser, til drengene var der tapre skræddere, rottefængere og en dreng, der gik ud for at lære frygten at kende.

»Men et eventyr som *Enebærtræet* ville aldrig overleve, hvis de kun skulle være for børn,« siger Knud Wentzel.

Koger suppe på sin stedsøn

I *Enebærtræet* bliver en stedmoder så jaloux på sin stedsøn, at hun hugger hovedet af ham, forsøger at skjule det ved at placere hovedet på drengens krop og binde et klæde om det åbne sår.

En scene fra eventyret 'Enebærtræet' hvor en pige forgæves prøver at komme i kontakt med sin bror. Stedmoderen har hugget hovedet af ham og sat det på plads igen og dækket halsen med et klæde. Illustreret af Ludvig Richter (cirka 1838).

Da hendes egen datter fortvivlet græder over, at hendes bror sidder så stille, opfordrer hun datteren til at give ham et klap på kinden. Da hovedet falder fra kroppen tror datteren, at hun har slået sin bror ihjel.

Efterfølgende koger moderen suppe på drengen og serverer det, for faderen, der intetanende æder sin egen søn – med velbehag.

»Jamen, kone,« sagde han så: »hvor smager maden dog godt! ... Giv mig mere, I skal ikke have noget af det, det er, som om det alt sammen er mit.«

»Det er jo ikke ligefrem for børn, vel? Eller jo,« retter Knud Wentzel sig selv, »det er også for børn. Men det er ikke udelukkende for børn. Eventyr er både for børn og voksne, og begge parter mister lige meget ved, at nogle venligtsindede mennesker forsøger at gøre eventyr børnevenlige. De barske detaljer er der af en grund. I *Snehvide* er det vigtigt, at dronningen beordrer jægeren til at vende tilbage med Snehvides lunge og lever. Det skal være et drabsbevis. Hun skal være udraderet. Det er et overgreb på livet.«

□ Karin Esmann Knudsen, lektor ved Institut for kulturvidenskaber på Syddansk Universitet, som blandt andet forsker i børnelitteratur, synes ikke, man nødvendigvis skal begræde den versionering, der bliver foretaget med Brødrene Grimms eventyr.

»På den ene side kan man kritisere denne mainstreamgørelse og kommercialisering, men på den anden side, så er det eventyrets styrke, at det kan bearbejdes til enhver tid. Så kan man altid diskutere, hvordan det sker, men der er jo ingen tvivl om, at Disney også har betydet rigtig meget for viderebringelsen af eventyrene, og det kan jeg sikkert få på puklen af mange for at sige, fordi nogle kun ser det som kommercialisering og forfladigelse. Men det bringer jo også noget videre. Børnene kan tage det til sig og gøre det til deres eget. Det at versionere ligger i hele eventyrets tradition. Det er et levende materiale. Det var det jo også før, Brødrene Grimm skrev dem ned,« siger hun.

Knud Wentzel fremhæver også, at Brødrene Grimm selv foretager store ændringer i folkeeventyrene, inden de udgiver *Kinder- und Hausmärchen første gang*.

»Hvis der er en lovmæssighed i de ændringer, de laver, så er det øget tydelighed. Oprindelige folkeeventyr i den mundtlige tradition er meget korte og udetaljerede, fordi fortælleren selv skulle kunne fylde på. Folklorister og eventyrforskere bryder sig ikke om den måde, Brødrene Grimm behandler eventyrene på. De gør dem til sådan noget stuelæsning, mener de. Men jeg mener, at de gør dem bedre på deres egne præmisser. De gør tolkningsmulighederne mere tydelige.«

En sko er ikke bare en sko

• Som et eksempel på Brødrene Grimms evne til at gøre eventyrene lettere at forstå, nævner han et par træsko. I Brødrene Grimms version har Askepot træsko på. Det har hun ikke i den mundtlige tradition og de tidligste udgaver af Grimms samlede eventyr.

»Voksne læsere i brødrenes samtid ved, at sko er seksualsympoler. Træsko symboliserer den sociale og seksuelle rang, hun tilhører, når hun er askepige. Balskoen viser hendes åndelige potentiale. Men hun er splittet mellem de to kønsligheder. Groft sagt, så viser træskoen, at hun har tendens til at være luder, og det er den forbindelse til den kropslige seksualitet, som prinsen skal hive hende væk fra. Det er der selvfølgelig ingen, der fanger i dag, fordi vi har mistet evnen til at kende eventyrsymbolerne. Men dengang var en sko ikke bare en sko. Og der var forskel på sko,« tilføjer han med et grin.

Brødrene Grimm holder ikke op med at versionere, da de har udgivet *Kinder und Hausmärchen*. De står faktisk selv for hele syv forskellige udgaver af de samlede eventyr, men ændringerne har overvejende æstetisk karakter.

Man kunne få den tanke, at brødrene foretager disse ændringer, fordi det viser sig, at publikummet i høj grad bliver børn. Men så enkelt er det ikke. På den ene side ændres eventyrene så de passer ind i det borgerlige barnekammer.

Men på den anden side skrues der i nogle tilfælde op for eventyrenes grusomhed, siger Karin Esmann Knudsen: »I den mundtlige tradition falder Tornerose bare i søvn og så sker der ikke noget i de hundrede år, hun sover. Men hos Grimm spiddes adskillige kongesønner i tjørnehækken og dør en jammerlig død i forsøget på at komme ind til Tornerose.«

Præget af deres kristne samtid

Men alligevel kan brødrene ikke sige sig fri for også at polere eventyrene lidt. I stil med det, Disney står for i moderne tid.

«Der er en umiskendelig grimmsk stil. Der er en overvægt af trylleeventyr, hvor noget magisk sker, og der er et særligt poetisk sprog. Brødrene Grimm skriver sammen og foretager nogle små æstetiske ændringer, så det kommer til at fremstå som en stilistisk helhed. Det giver også en ideologisk ændring, selv om det kan være i det små. Det er jo ikke helt lige meget om der står 'himlen' eller 'himmerrigets gyldne porte'. Man skal dog ikke være for hård ved Brødrene Grimm. De var produkter af deres tid, som var præget af en kristen dannelseskultur. Men deres intention har ikke først og fremmest været moralsk. Den var æstetisk,« siger Karin Esmann Knudsen.

Knud Wentzel er enig i, at den borgerlige kristne dannelse spiller en stor rolle i Brødrene Grimms versioner af folkeeventyrene. Blandt andet dæmper de også de seksuelle elementer, der i folkeeventyrene kan være ret grovkornede. »Hos brødrene Grimm bliver det ikke værre end en træsko,« siger han.

Men brødrene gør ikke bare eventyrene mere sømmelige.

»Folkeeventyrene i den mundtlige tradition taler ikke om god og ond. Det er en moralsk skelnen. Den har Brødrene Grimm indført. Det er en side af dem, jeg ikke bryder mig om, fordi den har det med at reducere personerne i næsten tomme abstrakte begreber: god og ond. Det spærrer for den psykologiske tolkning. Men det er vigtigt for mig at sige, at de ikke indfører moralske læsesætninger. Det er noget eftertiden har påduttet dem,« siger han.

Han medgiver dog, at Brødrene Grimm startede det selv: »Man kan let nøjes med den moralske skelnen, men der er jo næsten intet sagt med, at den onde dronning er ond. Når vi er i populærkulturen så er det desværre det og de romantiske elementer, der har overlevet: de søde og ordentlige piger, der skal giftes med prinsen. Men jeg synes ikke, der er meget romantik i *Askepot*.«

Karin Esmann Knudsen fastholder, at moderne versioner er lige så tidstypiske, som Brødrene Grimms versioner.

»For et moderne barn er det skræmmende nok at blive misundet, forvist og forladt af sin egen familie. Der behøver ikke være død og kogte lunger, for at børnene opfatter, at der er grusomhed og psykologiske spændinger på spil – også i Disneys *Snehvide*. Og man skal ikke undervurdere betydningen af, at Jung og Freud tog fat i eventyrene i deres forskning, for på den måde har eventyrene stadig stor værdi også for voksne – som psykologiske matricer. Som et enkelt billede på en psykologisk tilstand, som alle kan relatere til. Og misundelsen og begæret er stadig til stede – også i Disneys *Snehvide*,« siger hun.

¹ Citaterne anvendt i teksten stammer fra Villy Sørensen oversættelse af Brødrene Grimms Samlede eventyr fra 1995-96.